

РЕЗЮМЕ

А. Пастернак. Ритмика Эмиля Жак-Делькроза как метода полисенсорного развития.

В статье исследована проблематика полисенсорного развития с опорой на концепции Т. Крисова и Г. Гарднера. Рассмотрены особенности использования ритмики Эмиля Жак-Делькроза в начальной школе, поскольку именно на этом этапе полисенсорное воспитание имеет важное значение.

Ключевые слова: полисенсорное развитие, ритмика Делькроза, начальная школа.

УДК 371.314:792.8–053.5

Т. Л. Повалій

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

МЕТОДИ ЗГУРТУВАННЯ ДИТЯЧОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

У статті розглядається проблема згуртування колективу школярів на уроках хореографії. З метою зміцнення колективу доцільним є комплексне використання словесних, наочних, практичних та ігрових методів виховання. На особливу увагу заслуговують методи, що потребують від учнів свідомого підходу, активності, самостійності й творчості у спільній діяльності.

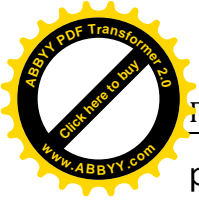
Ключові слова: словесні, наочні, практичні методи, гра, заохочення, покарання, вправи, ілюстрування.

Постановка проблеми. Найбільш значущим показником, що характеризує будь-який хореографічний колектив, є виникнення феномена згуртованості. В ході взаємодії члени колективу виробляють і встановлюють норми, правила поведінки, стандарти, це відбувається в результаті включення їх у спільну діяльність.

Теорія колективу була детально розроблена А. С. Макаренком, який визначив головні ознаки колективу. Традиційно до них відносять: наявність загальної соціально значимої мети; спільна діяльність для досягнення мети; стосунки відповідальної залежності між членами колективу; наявність виборних керівних органів (органів самоврядування).

Рушійною силою об'єднання колективу є методи виховання. При правильно обраній та науково обґрунтованій методиці можна набагато легше та скоріше досягти поставленої мети. Методи згуртування завжди діють у певній системі, кожен є структурним елементом цієї системи і у взаємозв'язку з іншими забезпечує ефективність виховного процесу, їх використовують у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Комплексне використання методів виступає як ефективний засіб, формування групової згуртованості, дозволяє зробити процес регульованим, керованим.

Аналіз актуальних досліджень. Історично колективи були досліджені закордонними та вітчизняними педагогами у різний період. Одна з найбільш

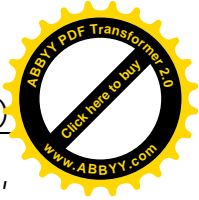
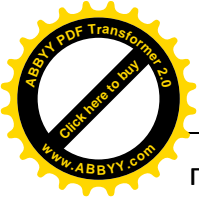
розгорнутих концепцій дослідження групової згуртованості подається у праці Ю. Є. Дубермана. Розглядаючи згуртованість як основну характеристику структури міжособистісних відносин, автор вважає, що «... процес зімкнення малої групи виступає для неї як базовий процес». Згуртованість, на думку автора, відображає «... фактичну готовність її членів до визначеної спільної діяльності».

Аналізу проблеми згуртованості присвячена значна частина праці В. І. Зацепіна. Він вважав, що «у процесі вивчення особистих взаємин, механізму їхньої дії можна, а часом, і потрібно, відволікатися від головного змісту діяльності даного колективу...». У результаті, єдиним об'єктом експериментального вивчення і тут виявляються особисті «емоційно-інтелектуальні взаємини членів колективу один до одного: взаємна і невзаємна симпатії, стійке чи хитливе тяжіння, навпаки, негативне ставлення». На підставі своєї праці В. І. Зацепін доходить висновку: «... чим частіше спілкуються люди в колективі, тим, у кінцевому рахунку, створюються кращі передумови для формування в ньому високої згуртованості».

З перших років створення радянської школи одних з центральних її завдань було створення самодіяльного згуртованого колективу школярів. У «Основних принципах єдиної трудової школи» зазначалося, що «у вихованні найпрекраснішим завданням являється створення шкільного колективу, спаяного радісним і міцним товариством». Необхідність розвитку колективізму в учнів в умовах цілеспрямованої навчально-виховної роботи широко пропагували Н. К. Крупська, А. В. Луначарський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та інші видні педагоги й громадські діячі.

А. С. Макаренко зазначав, що згуртування колективу можливе лише на основі різноманітної спільної діяльності. Багаторічна педагогічна діяльність В. О. Сухомлинського дозволила йому сформулювати сукупність принципів, які мають бути покладені в основу згуртування дитячого колективу: організаційна єдність колективу; керівна роль колективу; керівна роль педагога; багатство стосунків між учнями і педагогами, між учнями, між педагогами; самодіяльність, творчість, ініціатива; гармонія високих, благородних інтересів, потреб і бажань; створення і дбайливе збереження традицій, передача їх від покоління до покоління як духовного надбання; інтелектуальне, естетичне багатство взаємин між колективами нашого суспільства; емоційне багатство колективного життя; дисципліна і відповідальність особи за свою працю і поведінку.

В останні десятиліття педагогічні дослідження були спрямовані на виявлення найбільш ефективних форм організації, методів об'єднання і формування виховних колективів (О. С. Богданова, М. Д. Виноградова, Конникова, А. В. Мудрик, Л. И. Новикова, І. Б. Первин та інші), на розробку

принципів і методів стимулювання колективної діяльності (Л. Ю. Гордин, М. П. Шульц та інші), розвиток виховних функцій колективу і самоврядування в ньому (В. М. Коротов та інші). Проте у цій сфері є й недостатньо досліджені проблеми, зокрема ті, що стосуються формування хореографічного колективу і порушують питання щодо його специфіки та методів, які доцільно використовувати для згуртування членів хореографічної групи.

Мета статті – обґрунтувати комплекс взаємопов'язаних методів згуртування дитячого хореографічного колективу.

Виклад основного матеріалу. Успішність роботи з дитячим хореографічним колективом безпосередньо залежить від методів, які використовує керівник. Відомий дослідник педагогіки Ю. Бабанський виділяє три великі групи методів (кожна передбачає декілька класифікацій), в основу яких покладено:

- методи організації діяльності і формування свідомості особистості;
- методи стимулювання поведінки і діяльності;
- методи контролю, самоконтролю і самооцінки у вихованні.

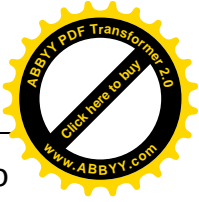
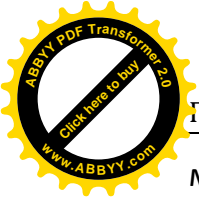
Методи організації діяльності і формування свідомості особистості – передбачають вплив на свідомість, почуття і волю з метою формування поглядів і переконань. До них належать словесні, наочні й практичні методи виховання [1, 308].

До словесних методів виховання відносяться розповіді, оповідання, лекція, бесіда та ін. У ході застосування словесного методу використовуються такі методичні прийоми, як викладення інформації, активізація уваги, прийоми прискорення запам'ятовування, логічні прийоми порівняння, виділення головного, резюмування, форми діалогу [6, 344].

Умовами ефективного застосування розповіді є ретельне продумування теми, вдалий підбір прикладів і ілюстрацій, підтримання належного емоційного тону викладення, використання навчаючих запитань-підказок. За допомогою розповіді вихователі впливають на свідомість учнів, прищеплюють їм моральні норми і правила поведінки. Такі роз'яснення підсилюють показом, наочним демонструванням. Метод роз'яснення часто використовують як прийом виховання під час бесіди, лекції, диспуту.

Щодо словесних методів виховного впливу на учнів В. Сухомлинський зазначав: «В руках вихователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур в руках скульптора. Як без скрипки немає музики, без фарб і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби той місточок, через який наука виховання переходить у мистецтво» [7, 145].

Для успішної роботи викладача і його вихованців винятково важливі

методичні зауваження. Вони можуть бути звернені до однієї людини і всього класу одночасно, тобто можуть бути індивідуальні і загальні.

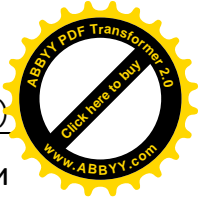
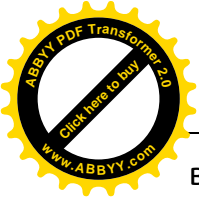
Але користуватися словом і інтонацією треба обережно й артистично, щоб не принизити, не образити учнів. Давати дітям завдання або робити зауваження варто доброзичливо, в голосі повинно звучати бажання допомогти дитині, поступово розкрити у кожному завданні іноді ще не відомі їй самій можливості. Отже, бесіди сприяють більш вільному спілкуванню, відвертому висловлюванню думок, появи загальних інтересів, моральних цінностей – це призводить до зміцнення колективу.

Наочні методи достатньо важливі для вихованців – це візуальне сприймання дійсності. Ілюстрування – оснащення ілюстраціями статистичної наочності, плакатів, карт, рисунків на дошці, картин та ін.

Як метод виховання приклад дає конкретні зразки наслідування і, отже, активно впливає на свідомість та поведінку школяра. Прикладом для виховання можуть бути педагоги, батьки, рідні й близькі люди, однокласники; історичні національні герої; літературні персонажі, діячі науки і культури; відомі артисти балетів і хореографи. Наслідування пропонованого взірця відбувається у три етапи: на першому – на основі сприймання конкретного прикладу виникає суб'єктивний образ взірця, бажання наслідувати його; на другому – діє зв'язок між взірцем для наслідування і поведінкою вихованця, на третьому – здійснюється синтез наслідувальних та самостійних дій і вчинків.

Виховні функції прикладу різні: він може слугувати педагогу для конкретизації певного теоретичного положення; на прикладі можна довести істинність певної моральної норми; він є переконливим аргументом; приклад може спонукати до певного типу поведінки. Особливість виховного впливу прикладу в тому, що він діє своєю наочністю і конкретністю. І що ближчий і зрозуміліший учневі приклад, то більша його виховна сила. Використання прикладу у вихованні потребує врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.

Практичні методи виховання передбачають різні види діяльності учнів і вчителя, але потребують великої самостійності учнів у навчанні. Вправи – багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і коригуванням. Використовують такі види вправ: підготовчі – готують учнів до сприйняття нових знань і способів їх застосування на практиці; вступні – сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять і дій; пробні – перші завдання на застосування щойно засвоєних знань; тренувальні – набуття учнями навичок у стандартних умовах (за зразком, інструкцією, завданням); творчі – за змістом і методами виконання наближаються до реальних життєвих ситуацій. Кількість

вправ залежить від індивідуальних особливостей школярів і має бути достатньою для формування навичок. Вправи не повинні бути випадковим набором однотипних дій, а мають ґрунтуватися на системі, чітко спланованій послідовності дій, зокрема поступовому ускладненні, їх не варто переривати на тривалий час.

У практичній діяльності вчителя словесні, наочні та практичні методи виховання тісно взаємопов'язані. Наприклад, під час розповіді, лекції чи бесіди вчитель використовує методи ілюстрування і демонстрування, на практичних заняттях здійснюється інструктаж за допомогою методів пояснення та розповіді. Завдання вчителя – знайти оптимальне поєднання цих методів, не припускаючи необґрунтованого превалювання одних і нехтування іншими.

Методи стимулювання поведінки і діяльності – сукупності методів покликаних регулювати, коригувати і стимулювати діяльність та поведінку вихованців. Найефективніші серед них – гра, змагання, заохочення і покарання [2, 325].

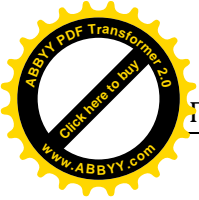
Гра – один із видів діяльності дитини, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними. Залежно від того, наскільки гнучкими, динамічними, творчими, регламентованими є рольові дії, правила і зміст, колективні розважальні ігри поділяють на дві групи:

1. Ігри творчі: сюжетно-рольові, конструкторські, драматизації з вільним розвитком сюжету, ігри-жарти, ігри-розіграші.
2. Ігри за визначеними правилами: рухові, хороводні, спортивно-змагальні.

Заохочення – схвалення позитивних дій і вчинків з метою спонукання вихованців до їх повторення. Мета заохочення – спрямування поведінки учня в потрібне русло, зміцнення в ньому впевненості у власних силах і, отже, посилення прагнення до позитивних вчинків, певних успіхів.

Покарання – осуд негідних дій та вчинків з метою їх припинення, запобігання у майбутньому. Покарання сприяє формуванню вміння переборювати в собі шкідливі потяги і звички, викорінювати негативні вчинки, привчає до дисципліни і порядку. Як і заохочення, його доцільно використовувати тільки як виховний засіб. Воно має викликати в учнів почуття сорому і провини, намір не повторювати подібного. Покарання, що принижує їх гідність, не дасть позитивного результату.

Змагання – природна схильність дітей до здорового суперництва та самоутвердження в колективі. Воно організовує, згуртовує колектив, спрямовує на досягнення успіхів, навчає перемагати. Змагання змушує відстаючих підтягуватися до рівня передових, а передових надихає на нові успіхи. Його виховна сила виявляється лише за умови, що воно стає дієвою формою самодіяльності учнівського колективу [6, 353].

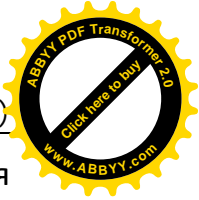
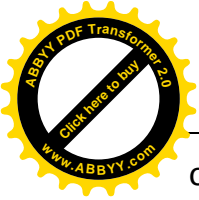
Методи контролю, самоконтролю і самооцінки у вихованні забезпечують одержання зворотної інформації про зміст, характер і досягнення у виховній діяльності учнів та про ефективність праці вчителя. Залежно від форми контрольних завдань перевірка може бути усною, письмовою, графічною і практичною.

Проведення уроку з хореографії має свою специфіку. У ході спостереження (констатувальний експеримент) хореограф використовував на уроці такі методи згуртування, як словесні, наочні, практичні, ігрові, метод змагання.

Використання слова – це універсальний метод виховання. За його допомогою вирішуються різні завдання: пояснюються елементарні основи хореографічного мистецтва, відбувається згуртованість колективу на уроках хореографії. Орієнтовні теми бесід: «Балети П. І. Чайковського», «Як розвивалося мистецтво танцю» тощо. Ілюстративним матеріалом слугують використані фрагменти з фільмів-балетів, виступи хореографічних колективів. Бесіди сприяють більш вільному спілкуванню, відвертому висловлюванню думок, появи загальних інтересів, моральних цінностей – це призводить до зміцнення колективу.

Методи наочного сприйняття сприяють швидкому, глибокому та міцному засвоєнню учнями програми курсу хореографічного виховання, стимулюють інтерес до вправ, які вивчаються. Введення у навчальний процес зразка сприяє створенню єдиних цінностей, інтересів і традицій у хореографічному колективі. Ми вважаємо, що цей метод є одним з найкращих у роботі з дітьми. Як зразок вчитель використовував танцювальну фразу з двох-трьох рухів, частину танцю, етюду. У своєму виконанні він розкривав зміст кожного уривка так, щоб у дитини з'явилося бажання його виконати. Також викладач пропонує дітям колективні відвідування концертів хореографічних колективів. Вчитель окрім наочного методу використовує практичні та ігрові.

Практичні методи виховання засновані на практичній діяльності учнів. Цими методами формують практичні уміння і навички. Під час використання практичних методів вчитель застосовував ритмічні вправи, вправи для розминки, вправи на фантазію, гімнастичні та хореографічні вправи. За допомогою ритмічних вправ хореограф допомагав дитині розвивати почуття ритму, уміння рухатися під музику. Вправи для розминок дуже необхідні, особливо на початку уроку, оскільки вони розігрівають м'язи і готують до складніших танцювальних вправ. Вправи на фантазію можуть бути найрізноманітніші. Але під час спостереження ми відзначили, що вчитель використовував вправи, які називалися «Імпровізація». Дітей розподіляють на кілька груп і кожній групі дається своє завдання, наприклад: вигадати «Танець лебедів», «Танець моря», «Танець квітів» та ін. Загальна діяльність, а

особливо праця в малих групах спрямована на зближення учнів, формування дружніх відносин, сприяє вирішенню завдань поставлених перед колективом.

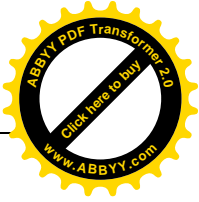
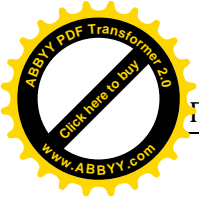
До ігрового методу хореограф звертався, як правило, наприкінці уроку. Суть його полягає в тому, що педагог підбирав для дітей таку гру, зміст якої передбачає змагання їх між собою за краще виконання того чи іншого завдання. Гру придумували й самі діти. Прикладом можуть бути такі ігри, як «Танцюючий пензлик», «Птиця в клітці» та ін. Отже, методи згуртування розраховані на спільну діяльність дітей, роботу в малих групах, об'єднання загальною метою і це все призводить до об'єднання хореографічного колективу.

Висновки. Стає очевидним, що погляди та переконання у дітей формуються не тільки і не стільки за допомогою слова вихователя, а й у процесі різноманітної спільної діяльності, яка організовується за допомогою системи методів виховання. Тому у виховному процесі методи згуртування хореографічного колективу займають важливе місце. Поділ їх на групи не відокремлює методи один від одного, а дає змогу підкреслити більшу спрямованість однієї групи методів на усвідомлення школярами своєї поведінки, другої – на формування її звичних форм.

Методи згуртування колективу спрямовані на зміну особистості в позитивний бік. Проте їх застосування призводить не до безпосередніх змін особистості, а до виникнення у вихованців думок, почуттів, потреб, які спонукають їх до певних вчинків, поведінки. Поєднання різних методів є однією з важливих умов для зміцнення та об'єднання дітей у дружній колектив. Методи згуртування дитячого хореографічного колективу потребують подальшого вивчення, тому дослідження буде нами продовжене, а його результати – висвітлені у наступних публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Педагогика / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1983. – 603 с.
2. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки: [навч. посіб.] / М. Й. Варій, В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 376 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – К. : Форум, 2001. – 547 с.
4. Карпенчук С. Теорія і методика виховання / С. Карпенчук. – К. : Вища школа, 1997. – 261 с.
5. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
6. Столяренко А. М. Психология и педагогика : учеб. пособие для вузов / А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2001. – 423 с.
7. Сухомлинский В. А. О Воспитании / Сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик. – М. : Политиздат, 1982. – 348 с.

РЕЗЮМЕ

Т. Л. Повалий. Методы сплочения детского хореографического коллектива.

В статье рассматривается проблема сплочения коллектива школьников на уроках хореографии. С целью укрепления коллектива целесообразным является комплексное использование словесных, наглядных, практических и игровых методов воспитания. Особенно внимания заслуживают методы, что требуют от учеников сознательного подхода, активности, самостоятельности и творчества в совместной деятельности.

Ключевые слова: словесные, наглядные, практические методы, игра, поощрение, наказание, упражнения, образец.

SUMMARY

T. Povalii. Methods of consolidating children dance group.

The author considers the problem of consolidation of a group of schoolchildren in dancing class. In order to unite the group it is appropriate to use a complex of verbal, visual, practical methods and games. Methods that require conscious approach, active participation, independence and creativity in common work deserve special attention.

Key words: verbal, visual, practical methods, games, encouragement, punishment, exercise, model.

УДК 37.03:78«200»

Л.П.Приходько

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті обґрунтовано необхідність подолання фрагментарності світогляду сучасної людини. Доведено, що музика наділена потужними космічними вібраціями і здатна гармонізувати фізичну, інтелектуальну та духовну сфери особистості.

Ключові слова: музичне мистецтво, гармонізація особистості, духовність, фольклор.

Постановка проблеми. На початку XXI століття людство переживає багато кризових явищ – матеріальних, духовних та морально-етичних, які ускладнюють еволюцію не лише нашої планети, але й усієї Сонячної системи. Подолання фрагментарності світобачення сучасної людини стає можливим завдяки гармонізації особистості засобами мистецтва.

Ще в середині минулого століття в одній із своїх поезій М. Рильський чітко сформулював духовну суть людини-творця: «Ми працюємо любимо, що в творчість перейшла, і музику палку, що ніжно серце тисне. У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне» [4, 196]. Порушення балансу між духовними та матеріальними цінностями призводить до деградації особистості, що викликає різноманітні ускладнення у функціонуванні соціуму, дисбаланс різних форм природної енергії, загострює екологічні проблеми, негативно впливає на здоров'я окремих індивідів.